

Dajak – vrbaska lađa

Dayak – punting boat of river Vrbas

Mirza Bišćević

Vrbas nije obična rijeka!

Zašto nije obična rijeka, zašto ni o jednoj drugoj rijeci nije ispjevano toliko pjesama, zašto ni na jednoj drugoj rijeci svaka stijena nema svoje ime, zašto ga je tako lako voljeti, zašto se baš Vrbasom provozala dajak-lađa?

Ova se knjiga mogla zvati i „Dajak – šetnja po vodi“ ili „Vozila se po Vrbasu lađa“, po prvom stihu stare banjalučke sevdalinke.

Ipak, naslov „Dajak – vrbaska lađa“ najbolje oslikava namjeru autora – opisati dajak-čamac kao jedinstveno plovilo u svijetu, način njegove vožnje, te prostorni i vremenski spoj Vrbasa, Banjaluke i njenih ljudi. A odgovori koji počinju sa „zato“ sami će se ukazati.

Knjigu posvećujem svom Vrbasu, njegovoj lađi i lađarima.

Banjaluka, maj 2012.

Izdavač: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

Lektor: Emira Mešanović

Korektor:

Prijevod na engleski jezik: Prof. dr Dževahira Arslanagić

CIP

© copy right, all rights reserved

Tiraž 1000 komada

Štampa:

Sadržaj

- Umjesto uvoda
- Vrbas kao nijedna druga rijeka
- Riječna plovila i nastajanje dajak-lađe
- Izgled dajak-lađe
- Dajačenje
- Dajakom uz Vrbas, nekad i sad
- Trke dajak-lađi
- Srodnici naših lađa drugdje u svijetu
- Za kraj
- Iz recenzija
- Bilješka o piscu
- Literatura

Umjesto uvoda

Dajak-čamac (tur. *dayak* – motka, dugi štap, podupirač), odnosno lađa jeste autohtono plovilo na Vrbasu u gradu Banjaluci, koje se već više od 150 godina vozi odgurivanjem drvenom motkom o riječno dno. Širom svijeta postojali su i postoje čamci koji se voze sličnim tehnikama, ali po mirnim rijekama, rukavcima, kanalima, jezerima ili barama (Oxford, Neckar, Amazonija, Nil, delta Misisipija i dr.). Jedino se na rijeci Vrbas u Banjaluci dajak-lađe voze („uzguruju“) nasuprot divljem toku rijeke. Međutim, nije ovo jedini razlog koji čini vožnju dajaka i Vrbas toliko posebnim. Vrbaslije – kako ljudi sa vrbaskih obala sebe nazivaju – pjevaju svojoj rijeci i čamcu, uljepšavaju joj obale, a mnoge priče koje pričaju o Banjaluci vezuju za Vrbas. Mnogi umjetnici su u svojim stihovima, pričama i slikama imali dajak i Vrbas kao nadahnuće. Pokušavali su objasniti zašto Vrbas nije obična rijeka, zašto o drugim rijekama nije ispjevano toliko pjesama, zašto ni na jednoj drugoj rijeci svaka stijena nema svoje ime, zašto se baš Vrbasom provozala dajak-lađa, zašto Vrbaslije nisu ljubitelji mora, kako „mogu hodati po vodi“...

Gledajući vrbaske bukove i brzake, čovjek biva zadivljen njihovom ljepotom i snagom. Vozeći dajak-čamac, dajaklija savladava tu snagu boreći se s riječnim valovima i istovremeno uživa u ljepoti plahovitog Vrbasa. Vožnja dajaka je sport, umjetnost, svojevrsni safari, avantura, užitak...

Postoje brojni članci o dajak-čamcu i Vrbasu. U pravilu, to su kratki opisi dijela „fenomena“ zvanog dajak ili lirski tekstovi nostalgичnih sjećanja ljudi koji su svoj život živjeli uz Vrbas i ova čudna plovila. Nažalost, do ove knjige nije postojalo djelo koje sveobuhvatno opisuje dajak-čamac. Izgleda kao da su dajaklije „ljubomorno čuvali svoj izum“, jer je dajak potpuna nepoznanica ljudima izvan Banjaluke.

Ova fotomonografija prezentira dajak kao originalno plovilo svima onima koji nisu imali priliku provozati se ovom lađom ili makar vidjeti njenu plovidbu, faktografski navodeći sve poznate pisane i slikovne dokumente o Vrbasu i njegovoj lađi. Opisani su tok Vrbasa, Vrbas kao inspiracija, evolucija i tehničke karakteristike dajaka, te dajačenje kao sport. U poglavlju „Dajakom uz Vrbas, nekad i sad“ autor vodi čitaoca na virtuelnu vožnju dajakom, gdje će uživati u slikama najljepših vrbaskih pejzaža i opisu vrbaskog akvatorija sa originalnim nazivima. Plovidba Vrbasom kroz vrijeme oživjet će starijim Vrbaslijama sjećanja na „zaboravljeni Vrbas“ – najljepši dio rijeke koji je potopljen hidroakumulacijama Jajce II i Bočac – i na stare građevine koje su nekad krasile vrbaske obale. Na kraju, knjiga bilježi i sve što je učinjeno na popularizaciji dajaka (trke dajak-čamaca, manifestacije „Susreti na Vrbasu“, dokumentarni filmovi o dajaku, udruženje „Dajak klub“, izložbe fotografija i sl.), te opisuje „srodnike“ dajak-lađe u svijetu. Tekst je ilustriran sa oko 200 slika, čiji su redni brojevi navedeni u tekstu na mjestu gdje se ta slika pojašnjava. Fotografije i crteži su uglavnom originalni, a neki su stari i preko stotinu godina.

Ljepota slika i dvojezičnost teksta (bosanski i engleski) u ovoj knjizi omogućit će našoj dajak-lađi da „isplovi“ iz Banjaluke i Bosne i Hercegovine u svijet, svjedočeći o duhu i umješnosti Vrbaslija koji su generacijama razvijali i baštinili ovu vještinu.

.....
Za kraj

Iako je dajak prisutan u Banjaluci više od 150 godina i nekada tretiran kao regionalni simbol, nacionalno blago, simbol bogatstva, društvene moći ili prestiža, danas je u ekspanziji

nauke i tehnike dajak pomalo zaboravljen (17). Drugdje u svijetu učinjeno je mnogo na predstavljanju i popularizaciji ove vrste čamaca. S druge strane, osim povremenih novinskih tekstova, mi smo učinili veoma malo u predstavljanju dajaka kao najsuperiornijeg plovila ove vrste u svijetu. Snimljeno je nekoliko dokumentarnih video priloga o dajak-čamcu. Prvi i najduži iz 1990. jeste „Dajakom u kanjon Vrbasa“, autora Dževada Jakupovića i Faruka Priliplije. Nakon njega je slijedio kraći dokumentarac Siniše Žigića iz 2007. godine – „Zapisano dajakom“, a potom još nekoliko TV priloga o dajak-čamcu sa Andrejom Zamolom. Slobodan Rašić i Vojislav Alvir posljednjih godina napravili su nekoliko izložbi fotografija dajak-lađi u Banjaluci (u Muzeju grada Banjaluke, Gimnaziji, na Apeironu, restoranu „Studenac“ i drugdje), te u Ambasadi Bosne i Hercegovine u Zagrebu. Motiv dajaka kao nešto najoriginalnije banjalučko može se naći na mnogim suvenirima, ali dajak, nažalost, nije službeno prihvaćen kao zvanični suvenir grada Banjaluke, nego je to list kestena (33).

Danas, nakon svega učinjenog i neučinjenog na popularizaciji dajak-lađi, čini se da nikad nije bilo više svezanih (usidrenih), a manje čamaca u pokretu. Da li su za to krivi zagađenje, promjena navika ili rat, teško je reći, ali sigurno se najveći dio ovog paradoksa može objasniti time što mnoge Vrbaslije koje posjeduju dajak-čamac danas ne žive u Banjaluci ili ne nađu dovoljno vremena za svoju lađu. Punt-čamac je od Temze oplovio Englesku i mnogo dalje, ali naš dajak nije otišao nigdje sa Vrbasa. Da li zbog toga što je Vrbas zaista posebna rijeka ili što se naše mitsko plovilo „topi“ na svim drugim vodama, ne znam. Ali znam da smo mi Banjalučani svoju lađu tako dobro čuvali, da nismo htjeli nikom reći ni da postoji, jer „otkako je Banjaluka postala“, ovo je, nažalost, prva knjiga o dajaku.

Posljednjih decenija, kada Vrbas plaća danak urbanizaciji svojim brzacima i čistotom, a dajačenje se zamjenjuje nekim virtuelnim sportovima, bilo je neophodno ovjekovječiti vrbasku lađu i vrbaski akvatorij objedinjavanjem svega znanog o dajaku i Vrbasu, pisanog i rečenog, uslikanog i snimljenog u „tvrdom“ i elektronskom obliku. Nadam se da sam uspio opisati dajak-lađu kao dio tradicije urbanog življenja sa divljom rijekom. Želja mi je da se u budućnosti naš plemeniti sport omasovi i da dajak-lađa postane prepoznatljiv brand i izvan naše zemlje.

Na svesrdnoj pomoći u sakupljanju svega napisanog o dajaku i Vrbasu zahvaljujem se prvenstveno mom ocu Emiru, koji mi je usadio ljubav prema našoj rijeci i njezinoj lađi i od kojeg sam spoznao najviše o dajaku, potom mom prijatelju Slavku Podgorelcu, te desecima drugih prijatelja sa Vrbasa čija sam imena naveo u tekstu i literaturi.

Iz recenzija

... U dugoj historiji banjalučke dajak-lađe ne rodi se ovdašnji, uporni i kompetentni čovjek koji bi strpljivo, sistematično i temeljito tragao za činjenicama i definitivno zaokružio fenomen vrbaske dajak-lađe. A, godine su tekle. Onda, aprila 2012. dobijam štivo koje, u prvi mah, spoznah kao studiju. Prvo čitanje završih načete treće ure iza ponoći. Bijaše to najljepše čitanje otkad sebe smatram Banjalučaninom: cijelu noć sanjam Vrbas, njegov akvatorij, dajak, stručna uputstva za gradnju i vožnju, virtuelno „hodanje po vodi“ - Vrbasom od Ade do Jajca. Obuzimaju Mirzine dokumentovane komparacije sa sličnim britanskim, njemačkim, orijentalnim i bjelosvjetskim plovilima. I krug je zatvoren, bez romantičarske jalove patetike. Mirza Bišćević Banjalučanin - ovu atribuciju dobijaju samo ličnosti koje su djelom zadužile naš Grad...

Slavko Podgorelec, publicist

...čamac koji služi isključivo za razonodu, teško da ima vjerodostojnu „sliku i priliku“ igdje u svijetu. Naime, na nekim poznatim rijekama, većim i manjim, u Evropi i u Aziji prije svega, postoje poznati čamci ili lađe sa stoljetnim tradicijama sportskih natjecanja ili nadaleko sijajućim turističkim sjajem, ali ono što odvaja vrbaski dajak-čamac od ostalih – većih, priznatih, poznatih pa i proslavljenih jeste činjenica da ovakav kakav je nije nastao iz potrebe da se njime prevoze putnici ili teret niti da služi za sportska natjecanja: jedini na svijetu nastao je iz radosti života i iz čiste ljubavi za život na voljenoj rijeci! Dakle, rodila ga je nepatvorena ljubav prema životu na rijeci, na koju se stiglo iz vrtova na obali, želja mladića da se u naponu životne mladalačke radosti pokažu, da budu viđeni i da privuku poglede onih poznatih i nepoznatih djevojaka, koje konačno, kao krajnji cilj novih nastojanja, treba da ukrase „špic“ vrbaskog dajak-čamca...

Dr. Munib Maglajlić

Bilješka o piscu

Mirza (Emir, Azra) Bišćević rođen je 1973. godine u Banjaluci, gdje je završio Osnovnu školu „Kasim Hadžić“ i Gimnaziju. Medicinski fakultet završio je 1998. u Grazu, Austrija. Od 1999. godine radi na Klinici za ortopediju u Sarajevu. Na Medicinskom fakultetu u Ljubljani magistrirao je 2003. godine, a dvije godine kasnije i doktorirao. Od 2008. godine radi kao predavač na Medicinskom fakultetu u Tuzli. Ljubav prema rijekama i dajak-čamcima upotpunjuje i ribolovom. Nakon brojnih medicinskih, ovo mu je prva knjiga koja nije vezana za njegovu profesiju. Ukoliko imate komentar ili prilog na temu dajak-lađe molim pošaljite na adresu: mirzabiscevic@hotmail.com.